

Olien - det billige guld

Af Klaus Illum

Råolieprisen stiger. Måske til \$200/tønne i løbet af året. Det vil give en benzin/dieselpriis på omkring 15 kr/liter. I lederen lørdag d. 23. maj opsummerede Jørgen Steen Nielsen den artikelserie, der i de sidste uger har belyst situationen og dens baggrund. Men problemstillingen blev ikke trukket helt skarpt op. JSN skriver, at det er godt, at olieprisen stiger, fordi det giver incitament til at investere i vedvarende energikilder og energieffektiv teknologi og således kan afstedkomme en formindskelse af CO₂-udslippet. Det giver indtryk af den opfattelse, at det er relevant at diskutere om høje oliepriser er godt eller skidt, sådan som i Deadline d. 22. maj hvor to økonomer diskuterede fordele og ulemper. Det relevante spørgsmål er imidlertid, hvad der kommer til at ske, når vores olieforbrug bliver mindre i de kommende år, ligegyldigt om vi vil det eller ej, og hvordan vi kan indrette os derpå. Verdensmarkedsprisen på råolie er den økonomiske faktor, der under de nuværende markedsøkonomiske vilkår tvinger forbruget ned til den mængde, der kan leveres, ligegyldigt om det er godt eller skidt.

Det lader til, at væksten i det globale olieforbrug blev opbremsset, da råolieprisen nærmede sig \$100/tønne. Det Internationale Energiagentur (IEA) har i hvert fald nedskrevet sine vækstforventninger. Forbruget i OECD-landene forventes at være vigende, men fortsat vækst på 3,5% p.a. i de olieeksporterende lande og i Kina vil give en global forbrugsstigning på 1,2% i 2008. Sidste år regnede man med 2,2%. Forklaringen er, at da produktionskapaciteten ifølge IEA er stagneret, skal forbrugsvæksten i de olieeksporterende lande og i Kina, som har dollars og olieforsyningskontrakter nok til fortsat forbrugsstigning, modsvares af et faldende forbrug i alle de andre lande, der køber olie til verdensmarkedspriser, heriblandt Danmark. Den fortsatte prisstigning tyder på, at prisen skal endnu højere op, før forbrugerne i OECD-landene formindsker deres forbrug til den mængde, der kan leveres.

Vi skal indstille os på, at vores olieforbrug og forbruget i alle de andre OECD-lande om 15 år vil være meget mindre end det nuværende - måske kun halvdelen - fordi den globale olieproduktion vil være faldet, og forbruget i de olieeksporterende lande og i Kina vil være vokset. Det er ikke let at forudse, hvordan nedtrapningen kommer til at ske i den globale ulighedsekonomi, hvor det ligger i kortene, at

- Cirka 1/6 af Jordens befolkning lever i OECD-landenes samfund, der i kraft af ubegrænsede oliemængder til ekstremt lave priser i løbet af de sidste 50 år har opnået en aldrig tidligere set materiel velstand og indrettet deres eksplosivt voksende byer, transportinfrastrukturer og landbrug på ubegrænsede tilførsler af billig olie og naturgas. Ved en råoliepris på \$100/tønne bruger en gennemsnitsfamilie i disse samfund noget i retning af 20% af deres indkomst til benzin/diesel og mad.
- Flere end dobbelt så mange mennesker lever i ekstrem fattigdom i storbyers slumkvarterer eller som landarbejdere på godser og på fødevarerindustriens storlandbrug. De skal købe deres mad, fordi de - også på grund af EUs og USAs subsidierede fødevarereksport - er berøvet mulighederne for selv at dyrke jorden. Disse menneskers udgifter til mad og til de små mængder benzin og diesel, de bruger, andrager nu omkring 80% af de småpenge, de kan tjene.
- Energi i form af mad er og forbliver menneskeheden's basale ressource. Men i vores nuværende verdensøkonomi, der er baseret på biler, lastbiler,

landbrugsmaskiner, fly og krigsmaskiner, er olie en ligeså basal ressource. 6,5 milliarder mennesker skal have energi i form af mad. 1 milliard biler, lastbiler, landbrugsmaskiner osv. skal have energi i form af olie. Og en bils årlige energiforbrug er 10 - 15 gange så stort som et menneskes.

- Billig olie har givet billig mad. \$100/tønde er stadig meget billigt. Det giver her i landet en forbrugerpris på benzin/diesel på 4,50 kr/liter, ekskl. moms og afgifter. Det er meget billigere end mælk. Men en liter benzin har et energiindhold, der svarer til et menneskes kaloriebehov i tre dage. Når man i USA i kraft af billig olie har billig korn og majs, kan det betale sig for landmændene at bruge disse afgrøder til produktion af ethanol til opspædning af benzinen. Også cassava, der er fødegrundlag for 200 millioner mennesker i Afrika, vil blive brugt til ethanolproduktion. Det betyder, at biler i de rige samfund med høj købekraft konkurrerer med milliarder af fattige om den basale energiresource - mad - idet fødevarerpriserne kobles sammen med olieprisen. I energiregnskabet indgår også de enorme fodermængder, der medgår til de riges kødforbrug, der også er betinget af billig olie.

Spørgsmålet er, om og i så fald hvordan, denne globale penge- og ressourceøkonomiske kabale kan gå op, når de rige OECD-samfunds olieforbrug bliver nedtrappet i de kommende år.

Markedet løser ikke problemerne. Markedet har behandlet olie som enhver anden substituerbar vare. Men olien fra oliefelterne er ikke substituerbar i noget større omfang. Markedet kan, når olieprisen stiger, frembringe biler, der kører længere på literen, og hybridbiler og el-biler. Men det tager 15 år at udskifte bilparken, og da bilfabrikkerne verden over endnu kan afsætte brændstofslugende biler i et antal på snart 100 millioner om året til kunder, der er uvidende om, hvad der venter forude, kommer udskiftningen ikke i gang lige med det samme. Høje oliepriser kan også skabe et marked for sporvogne og elektriske tog og gøre godstransport på jernbaner og skibe konkurrencedygtig med lastbiler. Men sådanne ombygninger af transportinfrastrukturen tager tid og kræver en langsigtet offentlig planlægning, der end ikke er påtænkt endnu.

Oliemarkedet skaber balance mellem udbud og efterspørgsel. På efterspørgselsvægtskålen vejer OECD-landenes 1,1 milliarder forbrugere tungt med et forbrug per capita, der i gennemsnit er 10 gange større end verdens 2,5 milliarder fattige forbruges, og en købekraft per capita, der er 30 gange større. Balanceprisen afstemmes derfor ikke på det globale marked, men på OECD-markedet. Når den kommer op i intervallet \$150 - 200/tønde smuldrer eksistensgrundlaget for det fattige flertal, fordi fødevarerpriserne følger med op. De kan blive nødt til at sætte sig ud over markedskræfterne ved at plyndre butikkerne, hvis ikke markedskræfterne sættes ud af kraft med globale fordelingspolitiske foranstaltninger, der afskærmer de fattige fra prisstigningerne på mad og olie.

I stedet for at lade markedet råde, kunne man i OECD-landene pålægge olieforbrug per capita over en vis størrelse en progressiv beskatning, der er høj nok til sikre nedtrappingen af forbruget. Provenuet kan bruges dels til at nedsætte skatten på arbejde, dels til investeringer i nye transportinfrastrukturanlæg. Idet de rige samfund således så at sige overtager den beskatning, olieselskaberne pålægger rig og fattig i lige mål, kunne prisen på verdensmarkedet holdes nede og begrænse de enorme kapitaloverførsler til de nationale olieselskaber i OPEC-landene, Rusland, Centralasien og Sydamerika, som forrykker den økonomiske magtbalance. Men de

politiske muligheder for at gennemføre en sådan markedsregulering er ikke til stede.

Vi får se om kabalen kommer til at gå op på en anden måde, eller om det ender med en global økonomisk nedtur. Men under alle omstændigheder skal vi meget hurtigt i gang med at formindske vores olieforbrug på en konstruktiv måde for så vidt muligt at afværge følgerne af den krise, der tegner sig lige forude.

Præmissen for denne diskussion er, at den globale olieproduktion er stagneret og i løbet af få år - i 2010 eller 2012 - vil begynde at falde med 2 - 4% om året. Hvis denne præmis ikke holder stik, men det lykkes at dække en stigende efterspørgsel i 10 år endnu, så vil situationen til den tid være endnu værre end i dag. For så vil verdensøkonomien være blevet endnu mere afhængig af olie, og produktionsfaldet vil blive endnu stejlere. Og til den tid vil den naturgasmængde, vi kan få adgang til, også være faldende.